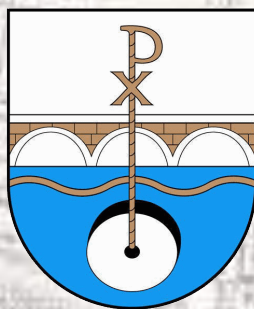

HRVATSKO
KATOLIČKO
SVEUČILIŠTE
ZAGREB
UNIVERSITAS
CATHOLICA
ZAGRABIA

Hrvatsko katoličko sveučilište

Sisačka biskupija

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Znanstveni skup

Kaptolski Sisak: 1215.–2015.

Knjižica sažetaka

Sisak, 19. rujna 2015.

Sisak, 2015.

Vlado Košić:

Znanstveni skup KAPTOLSKI SISAK: 1215.-2015.

Predgovor

Poštovani sudionici znanstvenog skupa,

Želim zahvaliti našem sisačkom Stolnom Kaptolu Svetog Križa, i osobito njegovom prepoštu mons. Marku Cvitkušiću, za organizaciju ovog simpozija o 800 godina prisutnosti Prvostolnog Kaptola zagrebačkog u Sisku. Hvala i Hrvatskom katoličkom sveučilištu, Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu te osobito predavačima, među kojima se ističu mladi istraživači povijesti, koji pred svekoliku, a osobito crkvenu i sisačku javnost, iznose zanimljive uvide o povezanosti Siska i Kaptola kroz osam proteklih stoljeća.

Razumljivo da se naš sisački Stolni Kaptol Sv. Križa prihvatio obilježiti ovu obljetnicu budući da je u Sisku on sljednik Prvostolnog Kaptola zagrebačkoga, nakon što je ponovno uspostavljena Sisačka biskupija. A Kaptol je svoju prisutnost, brigu i zauzimanje za Sisak, ostavio do dana današnjega vidljivim u našem gradu, sjedištu Sisačke biskupije. Samo da navedem tri najvidljivija znaka, a to su zgrade: Velikog Kaptola, Malog Kaptola i Starog grada, koje je podigao Kaptol u Sisku i koje ostaju trajni spomen zauzimanja Kaptola za dobro ne samo Siska nego i čitave Hrvatske.

U ovo teško vrijeme u kojem danas živimo neka svijetli primjer odnosa Kaptola i Siska i nama danas bude putokaz, da na događajima iz prošlosti učimo i da nasljeđujemo ono dobro zauzimanje za narod i domovinu.

Neka Bog blagoslovi ovaj znanstveni skup, neka njegovi plodovi osvijetle ljude i zbivanja prošlosti ali i nadahnu naša zauzimanja u sadašnjosti i budućnosti!

U Sisku, 19. rujna 2015.

†Vlado Košić,

biskup sisački

Kaptolski Sisak: 1215.-2015.
Sisak, Veliki Kaptol, 19. rujna 2015. (subota)

Organizatori

Sisačka biskupija
Stolni kaptol Svetog Križa

Znanstveni pokrovitelji

Hrvatsko katoličko sveučilište
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Znanstveni odbor

mons. dr. sc. Vlado Košić, biskup Sisačke biskupije
doc. dr. sc. Ivan Majnarić
red. prof. dr. sc. Mijo Korade
doc. dr. sc. Hrvoje Kekez
dr. sc. Marko Jerković
dr. sc. Stipica Grgić

Organizacijski odbor

mons. Marko Cvitkušić, prepošt Stolnog kaptola Svetog križa (predsjednik)
doc. dr. sc. Hrvoje Kekez
dr. sc. Marko Jerković
dr. sc. Stipica Grgić (tajnik)

Program

9.00 Svečana sveta Misa (*katedrala Uzvišenja Svetog Križa*)

10.00 – 10.30 Pozdravne riječi i otvaranje znanstvenog skupa (*Veliki Kaptol*)

Pozdravni govori: mons. dr. sc. Vlado Košić, biskup Sisačke biskupije, predstavnici Sisačko-Moslavačke županije te grada Siska, Hrvatskog katoličkog sveučilišta i Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

10.30 – 11.45 Počeci Kaptolskog Siska

Moderator: dr. sc. Stipica Grgić

- dr. sc. Marko Jerković, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Kaptolski Sisak u srednjem vijeku
- Tomislav Matić, mag. educ. hist. et phil., Hrvatsko katoličko sveučilište
Patroni crkava sisačkog vlastelinstva u srednjem vijeku
- Monika Đurak, bacc. univ. hist., Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Zagrebački kaptol i sisačka utvrda u 16. stoljeću
- doc. dr. sc. Hrvoje Kekez, Hrvatsko katoličko sveučilište
Historiografske percepcije uloge Kaptola u izgradnji i obrani sisačke utvrde (16.–21. stoljeće)

11.45 – 12.00 Stanka za kavu

12.00 – 13.05 Kaptol i kanonici u ranom novom vijeku i 19. st.

Moderator: dr. sc. Marko Jerković

- doc. dr. sc. Ivana Jukić, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Kralj, Kaptol i vlastelinstvo u 17. st.
- dr. sc. Ana Biočić, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivan Kralj – od župnika u Pokupskom do zagrebačkog kanonika i likopoljskog biskupa

- dr. sc. Petar Korunić, red. prof. u miru
dr. sc. Marko Rimac, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
dr. sc. Filip Tomić, Institut za društvena istraživanja „Ivo Pilar“

Kaptolsko vlastelinstvo Sisak-Sela na prijelomu 18. i 19. stoljeća – zemlja, proizvodnja i ljudi

13.05 – 13.20 Stanka

13.20 – 14.25 Kaptolski Sisak u moderno doba

Moderator: doc. dr. sc. Hrvoje Kekez

- dr. sc. Vlatka Vukelić, Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu
Spomenica župne crkve Sv. Križa u Sisku i društveno djelovanje sisačkih župnika – izvor za proučavanje početaka sustavnih arheoloških istraživanja
- Domagoj Sremić, prof. pov. i geo., Gimnazija Sisak
Doprinos Crkve i Zagrebačkog kaptola razvoju pučkoga školstva na području Siska i okolice u XIX. i početkom XX. stoljeća
- dr. sc. Stipica Grgić, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Nacionalizacija dobara zagrebačkog kaptola u Sisku i okolici (1945.–1948.)

14.25 Sisački kaptol danas – par riječi o osnutku i djelovanju Stolnog kaptola Svetog Križa u Sisku

mons. Marko Cvitkušić, prepošt Stolnog kaptola Svetog Križa

14.30 Zaključenje skupa

Sažeci izlaganja

dr. sc. Ana Biočić

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška ulica 38, p.p. 432

10 000 Zagreb

anabiocic.1@gmail.com

Ivan Kralj – od župnika u Pokupskom do zagrebačkog kanonika i likopoljskog biskupa

Ivan Kralj, rodom iz Varaždina, napredovao je u crkvenoj hijerarhiji od prvotne službe protokoliste i ceremonijara biskupa Vrhovca, preko župnika u župi Pokupsko, koju je vršio od svibnja 1821. do kolovoza 1835. godine, sve do zagrebačkog kanonika 1837. godine i likopoljskog biskupa, uz niz ostalih službi koje je obnašao. Bio je politički aktivan u vrijeme ilirskog pokreta, te kasnije kao saborski zastupnik. Poznat je također po karitativnom radu. U radu će se detaljno razložiti biografski podaci o Ivanu Kralju, a naglasak će biti na razdoblju njegova službovanja u župi Pokupsko. Prikazat će se također važniji povijesni momenti u Pokupskom 19. stoljeća te će se kroz rad pokušati dokazati kako je župa u Pokupskom “vodila” k zagrebačkom kanonikatu.

Monika Đurak, bacc. univ. hist.

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Borongajska cesta 83d

10 000 Zagreb

monika.djurak@gmail.com

Zagrebački kaptol i sisačka utvrda u 16. stoljeću

Prvostolni zagrebački kaptol stekao je vlastelinstvo Sisak još u 13. stoljeću. Upravljanje posjedovnim dobrom pripalo je kanoničkoj zajednici koja se tijekom stoljećâ nastojala gospodarski i pravno učvrstiti na području između Kupe, Save i Odre. Time je bio označen početak organiziranja upravljačkog mehanizma čija će se snaga najbolje očitovati za vrijeme najvećih osmanskih provala u Hrvatsku. Stoga je Kaptol, odlučan u namjeri zaustavljanja daljnjih osmanskih napada, 1544. godine pristupio izgradnji sisačke utvrde. Kako je sagrađena na dobrom strateškom mjestu, odnosno na ušću Kupe u Savu, utvrda je postala jedna od najčvršćih i najvažnijih točaka obrane ne samo Kaptola i Zagrebačke biskupije nego i cjelokupnog Hrvatskog kraljevstva. U tom se kontekstu postavlja pitanje koje su bile okolnosti izgradnje sisačke utvrde i kako su tekli pripremni radovi. Razmatrajući diplomatsku građu, osobito se promatra uloga pojedinih zagrebačkih kanonika u procesu podizanja utvrde i kaptolska koordinacija čitavoga posla. Zbog različitih interesnih sfera, kako crkvenih, tako i političkih, u izlaganju će naglasak biti stavljen na proučavanje odnosa između Kaptola, biskupa, kralja i plemstva. Na taj način dobivamo odličan uvid u načine na koji su visoke crkvene i političke instance komunicirale prilikom gradnje utvrde i općenito kakvi su bili njihovi odnosi u jeku najjačih osmanskih osvajanja. Pod tim okolnostima, naponi Kaptola da se što bolje izgradi i učvrsti utvrda u Sisku, itekako ukazuju na razumijevanje prilika koje u 16. stoljeću prijete hrvatskom, ali i širem europskom prostoru.

dr. sc. Stipica Grgić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb
sgrgic@hrstud.hr

Agrarna reforma: Nacionalizacija dobara zagrebačkog kaptola u Sisku i okolici 1945.-1948.

Nakon pobjede u Drugom svjetskom ratu vlasti socijalističke Jugoslavije odlučile su se krenuti u izgradnju društva i države u novom smjeru. Jednu od prepreka na tom putu vidjele su u privatnom vlasništvu, ali i zemljištima raznih tipova koja su dotad čitav niz stoljeća pripadala raznim fizičkim i pravnim osobama, među kojima dobrim dijelom i vjerskim zajednicama. Makar su vjerske zajednice, napose Katolička crkva, stoljećima posjedovale ista dobra, to nije sprečavalo komunističke vlastodršce da u drugoj polovini 1940-ih počnu sa njihovim izvlaštenjem.

U hrvatskim krajevima Komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju, odgovorne Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva Narodne republike Hrvatske, provodile su nasilno oduzimanje dobara, često propagandno ističući kako će se isto zemljište upotrijebiti za kolonizaciju bezemljaša. U samom Sisku i njegovoj okolici, tj. sisačkom kotaru, tako je najviše tokom 1946. i 1947. došlo do gotovo potpunog izvlaštenja Zagrebačkog kaptola, ali i mnogih župa te crkvenih redova. U tom procesu se istima ostavljao tek propisani minimum, od kojeg isti nisu mogli dobiti dovoljno prihoda koje bi koristili, kao dotad, za gradnju novih i popravak starih objekata, uzdržavanje klera, sjemeništa, karitativne djelatnosti, itd. Unutar zatvorenih jugoslavenskih granica procesom agrarne reforme željelo se, između ostalog, uvelike smanjiti gospodarsku moć vjerskih zajednica, posebno Katoličke crkve. Bez dotadašnjih financijskih temelja istu je zapravo trebalo dezavuirati te smanjiti mogućnost njezina utjecaja na društvo.

dr. sc. Marko Jerković

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb
mjerkovic@hrstud.hr

Kaptolski Sisak u srednjem vijeku

Godine 1215. Zagrebački je katedralni kaptol postao vlasnik Siska i okolnih posjeda. Otada pa sve do kraja srednjovjekovnoga perioda kontinuirano traje oblikovanje i razvoj Kaptolskoga Siska, jednoga od najvažnijih posjeda zagrebačkih kanonika. Tijekom 13., a onda naročito za vrijeme 14. stoljeća katedralni kaptol potiče gospodarski i društveni razvoj kraja – iskorištava se riječni potencijal Kupe, Save i Odre, sisačko područje postaje važna komunikacijska i prometna točka te se sam Sisak promeće u jedno od kaptolskih upravnih središta. Izlaganje stoga razmatra uklopljenost sisačkoga kraja u šire gospodarske, društvene i upravne trendove predvođene zagrebačkim kanonicima. S ekohistorijskoga gledišta osobito se promatra proces stvaranja gospodarske infrastrukture na sisačkome području, odnosno ovladavanje tamošnjim prirodnim potencijalom. Gospodarska preobrazba sisačkoga kraja u stabilno vlastelinstvo vidljiv je znak civilizacijskoga utjecaja Zagrebačke crkve na području sisačkoga međurječja. Zato je osobita pozornost u izlaganju

posvećena razmatranju društvenih odnosa u okvirima Kaptolskoga Siska. Vlastelinstvo zagrebačkih kanonika sa središtem u Sisku s većim se društvenim poremećajima suočava u kasnosrednjovjekovnome periodu. Zbog osmanske prijetnje dolazi do novih trendova unutarnjega razvoja te zagrebački kanonici potencijal vlastelinstva sada moraju prenamijeniti u obrambene svrhe. Pod tim okolnostima, ranije ustanovljeni principi vlastelinske uprave zagrebačkim kanonicima služe kao stabilna okosnica prilikom suočavanja s novim civilizacijskim izazovima i omogućuju stabilan sustav uprave na pragu ranomodernoga doba.

doc. dr. sc. Ivana Jukić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb
ijukic@hrstud.hr

Kralj, Kaptol i vlastelinstvo u 17. stoljeću

Tijekom 17. stoljeća Habsburška Monarhija je na cijelom području svoga vladanja – pa tako i na prostoru ugarskih i hrvatskih zemalja – nastojala izgraditi povoljne društveno-političke okolnosti za jačanje monarhije i stvaranje političke ravnoteže između vladara i lokalne političke elite. Crkvena organizacija na prostoru Hrvatskoga Kraljevstva, napose Zagrebačka biskupija i Zagrebački kaptol bili su snažni oslonci kraljevskoj vlasti i političkoj viziji Bečkoga dvora, ali uz cijenu jačanja društveno-političkoga utjecaja zagrebačkoga biskupa i kanonika unutar Hrvatskoga Kraljevstva.

Na temelju Zaključaka Hrvatskoga sabora, biografskih podataka o zagrebačkim biskupima i kanonicima te relevantne literature, autorica će iz perspektive historiografske teorije o konfesionalizaciji analizirati odnos kraljevske moći i društveno-političkoga utjecaja Zagrebačkoga kaptola unutar Hrvatskoga Kraljevstva tijekom 17. stoljeća te preispitati kako se karakter toga odnosa odrazio na razvoj i funkcioniranje sisačkoga vlastelinstva u navedenom stoljeću.

doc. dr. sc. Hrvoje Kekez

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
10 000 Zagreb
hrvoje.kekez@unicath.hr

Historiografske percepcije uloge Zagrebačkog Kaptola u izgradnji i obrani sisačke utvrde tijekom 16. stoljeća

Već ubrzo nakon same veličanstvena pobjede združene bansko-krajiške vojske nad Osmanlijama podno sisačke utvrde 22. lipnja 1593. godine, vijesti o njoj raširile su se po raznim centrima moći onodobne Europe, ali i među običnim pukom. Sama bitka, baš kao i izgradnja i uloga sisačke utvrde u obrani protiv Osmanlija bila je predmetom interesa raznih povjesničara, tj. kroničara, kao što je to bio Juraj Ratkaj sredinom 16. stoljeća, ili pak Adam Baltazar Krčelić, pa i mnogi drugi sve do stasanja moderne hrvatske historiografije tijekom 19. stoljeća. Štoviše, slično je bilo i u narednim vremenima pa se može kazati kako je do sada hrvatska historiografija dala odgovore

na brojne historiografske probleme vezane uz ovaj samu bitku i važnost sisačke utvrde u obrambenom ratu protiv Osmanlija. Isto tako, do danas su brojni povjesničari dali svoj doprinos u boljem poznavanju samoga procesa izgradnje, ali i financiranja izgradnje sisačke utvrde, temeljeći pri tome svoje spoznaje na sačuvanom arhivskom gradivu. Pri tome postoji suglasje kako je uz Hrvatski sabor, upravo Zagrebački kaptol bio glavni financijer izgradnje i obrane sisačke utvrde, koji je braneći svoje Sisačko vlastelinstvo branio i granice ostataka Hrvatskog Kraljevstva. Stoga je glavni cilj ovoga rada proučiti kako je prezentirana uloga Zagrebačkog kaptola u izgradnji i obrani sisačke utvrde u historiografskim djelima od sredine 17. do početka 21. stoljeća, pri tome imajući u vidu različite povijesne kontekste nastanka pojedinih dijela, te politička i društvena uređenja u vremenu njihova nastanka. Štoviše, posebna pažnja posvetit će se predstavljanju ovoga problema u osnovno- i srednjoškolskim udžbenicima od kraja 19. do početka 21. stoljeća. Postavlja se pitanje koliko su povijesne okolnosti nastanka pojedinih historiografskih djela i udžbenika utjecale na prezentiranje uloge Zagrebačkog kaptola u izgradnji i obrani sisačke utvrde tijekom 16. stoljeća, te će se na to pitanje pokušati dati odgovor.

Tomislav Matic, prof. pov.

Hrvatsko katoličko sveučilište

Ilica 242

10 000 Zagreb

tomislav.matic@unicath.hr

Patroni crkava sisačkog vlastelinstva u srednjem vijeku

Sisačko vlastelinstvo vrlo je zanimljiv dio Zagrebačke biskupije, budući da su se na njemu prelamali interesi pripadnika visokog slavonskog i hrvatskog plemstva, lokalnih plemića, zagrebačkih biskupa i kaptola. Istraživanjem patronatskog prava nad tamošnjim crkvama možemo mnogo toga zaključiti o ustrojstvu crkvene hijerarhije na području Kraljevine Slavonije u razvijenom, a posebice u kasnom srednjem vijeku, kao i o kompromisima koji su pri tome morali biti postignuti između duhovnih i laičkih struktura. Patronat nad crkvama bio je velikim dijelom u rukama laičkog plemstva, ali je jačanje monarhijskog papinstva u kasnom srednjem vijeku dovelo do znatnih konflikta između ustaljenih struktura laičke dodjele nadarbina i novih tendencija prema središnjoj kontroli od strane papinstva. U sredini su se obično nalazili mjesni kaptoli i biskupi, koji su još uvijek formalno birali kandidate, odnosno u svojstvu ordinarija dodjeljivali nadarbine. Rješenja ove vrlo napete situacije često su idiosinkratska, kao što je slučaj i u Sisačkom vlastelinstvu. Osim uprave nad lokalnom crkvenom hijerarhijom, patroni crkava morali su brinuti i za izgradnju i održavanje crkvenih zgrada, osiguravanje hodočasničkih povlastica i ostale popratne poslove. U ovom radu nastojat će istražiti sustav patronatstva nad crkvama Sisačkog vlastelinstva, te aktivnosti njihovih patrona i učinak koji je njihovo patronatstvo imalo na lokalne crkvene zajednice u razvijenom i kasnom srednjem vijeku.

dr. sc. Petar Korunić, red. prof. u miru

Ante Topića Mimare 48

10 000 Zagreb

petar.korunic@gmail.com

dr. sc. Marko Rimac

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Nikole Tesle 12
21 000 Split
ileka_rimac@yahoo.com

dr. sc. Filip Tomić

Institut za društvena istraživanja „Ivo Pilar“
Mažuranićev trg 19
10 000 Zagreb
filip.tomic@pilar.hr

Kaptolsko vlastelinstvo Sisak-Sela na prijelomu 18. i 19. stoljeća – zemlja, proizvodnja i ljudi

Zemljišna proizvodnja bila je sve do sredine 20. stoljeća glavni oslonac gospodarstva hrvatskih zemalja. Ona predstavlja najvažniju strukturu dugog trajanja koja preskače periodizacijske granice srednjeg i novog vijeka, a ipak riječ je o najmanje istraživanoj historiografskoj temi. Osobito je slabo istraženo u razdoblju zalaza feudalizma za koje postoje obilni i raznovrsni izvori. U ovom radu autori na temelju urbarskih, katastarskih, devetinskih, desetinskih, vizitacijskih i srodnih spisa rasvjetljavaju odabrana pitanja agrarne povijesti kaptolskog vlastelinstva Sisak-Sela na prijelomu 18. i 19. stoljeća.

Domagoj Sremić, prof. pov. i geo.

Gimnazija Sisak
Zagrebačka 34
44 000 Sisak
domagoj.sremic@gmail.com

Doprinos Crkve i Zagrebačkog kaptola razvoju pučkoga školstva na području Siska i okolice u 19. i početkom 20. stoljeća

Razvoj prosvjete na sisačkom području u 19. i početkom 20. stoljeća u dominantnoj su mjeri obilježila crkvena nastojanja u okviru kanoničkih funkcija Zagrebačkog kaptola i župničkih ovlasti, koja se ogledaju u izgradnji školskih objekata te organiziranju školskog sustava s prosvjetnim kadrom, prema postojećim mogućnostima i kompetencijama.

Temelj ovog izlaganja predstavlja komparativna analiza sisačke pučke škole, koja je nastala i razvijala se u okviru župe Uzvišenja sv. Križa kao glavne okosnice crkvenih i svjetovnih događanja, na čijem se području nalazila i rezidencija Zagrebačkog kaptola te pučke škole u Martinskoj Vesi Desnoj, čiji su župnici, iako djelujući u tipičnom seoskom području, dali značajan doprinos razvoju školstva cijeloga sisačkog kraja, obavljajući visoke prosvjetne funkcije. Katolička crkva je na spomenutom području imala samostalan pristup u organizaciji pučkoga školstva sve do 1874. godine, poštujući pritom školske odredbe od strane kraljevske vlasti. Školski redovi i zakoni, primjerice, „Ratio educationis“ iz 1777., „Državni školski sustav“ iz 1805., „Ratio educationis“ iz 1806. „Systema

scholarum elementarium“ iz 1845. i dr., omogućavali su da školska mladež stekne pravi i valjani odgoj i obrazovanje u katoličkom duhu, poduprto činovničkim i višim prosvjetnim funkcijama u vidu ravnateljstva i nadzorništva, koje su u pravilu obavljali službenici crkvene hijerarhije.

U prijelomnim revolucionarnim trenucima sredinom 19. stoljeća dolazi do pojačane i opće sekularizacije društva temeljeno na modernističkim zasadama odvajanja Crkve od države, što je i na prosvjetnom planu dovelo do oduzimanja crkvenog upravljanja školstvom i prenošenjem vrhovne uprave isključivo u svjetove ruke. Mažurnićevo „Prvi školski zakon“ iz 1874. godine upravo je regulirao takve odnose te predstavlja zaokret u dotadašnjem prosvjetnom oblikovanju Banske Hrvatske. Nakon toga, crkvene prosvjetne inicijative djeluju još jedino kroz vjeronauk kao doduše, glavni školski predmet, no bez nekih većih ovlasti, što je u 20. stoljeću postupno rezultiralo potpunim gašenjem crkvenog utjecaja na pučko školstvo. Uz postojeće školske zakone, u radu će biti analiziran odgojno-obrazovni rad pojedinih kanonika, sisačkih i martinskoveških župnika, vjeroučitelja i državnih školskih nadzornika Sisačkoga kotara, koji su u sprezi s crkvenom i državnom vlašću djelovali u korist Katoličke crkve te njezinoj povezanosti s pukom grada Siska i njezove okolice.

dr. sc. Vlatka Vukelić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Borongajska cesta 83d

10 000 Zagreb

vlatka.vukelic@sk.t-com.hr

Spomenica župne crkve Sv. Križa u Sisku i društveno djelovanje sisačkih župnika - izvor za proučavanje početaka sustavnih arheoloških istraživanja

Početak intenzivnog gospodarskog razvoja sredinom 19. stoljeća, sisačka urbana legislativa omogućila je i početak zidane izgradnje u urbanom tkivu, na prostoru što ga u arheološkoj terminologiji nazivamo Siscia intra muros. S obzirom na tu činjenicu, kao i na dotadašnju slabu izgradnju opisanog terena, intenzivnim građevinskim radovima svjetlo dana ugledala je stoljećima zatrpana rimska arheološka građina. Nekolicina entuzijasta sudjelovala je u pokušaju njena objedinjenja i sustavnog istraživanja, kao i u pokušaju izrade topografije antičke Siscije. Jedan od njih bio je i sisački župnik Franjo Schloissnigg. Uz klasičnu naobrazbu, koja ga je učinila jednim od najučenijih ljudi svoga doba u Sisku, uživao je povjerenje mnogih građana, ali i hrvatskih domoljuba, koji su ilirske ideje proveli u djelo stvarajući institucije koje brinu o nacionalnom i prosvjetnom blagu. Tako je Schloissnigg postao povjerenikom za sisačke starine Povijesnog društva zagrebačkog, a ta dužnost obuhvaćala je posao čuvanja tadašnje najveće, najljepše i najpoznatije zbirke starina trgovca Franje Diericha iz Siska. Shvaćajući ozbiljno posao koji mu je povjeren, Schloissnigg je u direktnom dodiru sa Šimom Ljubićem, tadašnjim muzejskim čuvarom Narodnog muzeja. Dio njihove korespondencije čuva se danas u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a dio njihove suradnje posvjedočen je u Spomenici crkve Uzvišenja sv. Križa. Spomenicu je počeo pisati sam Schloissnigg 1851. godine i to na način da je uz uobičajeno bilježenje aktualnosti svoga doba, u istu upisao i ranije događaje relevantne za sisački kraj. Ova Spomenica daje važan doprinos arheološkim istraživanjima na području Siska, s obzirom na detaljne opise, i čak crteže ruševina stare Siscije koje je Schloissnigg vidio i zabilježio. Najvrjedniji su nam zapisi u Spomenici iz 1854. godine koji opisuju pronalazak siscijanske bazilike urbanae, njezinu tadašnju lokaciju, u novonastalom urbanom prostoru, kao i podatak o vlasniku zemljišta na kojem je bazilika otkrivena. U zapisima koji slijede opisani su i drugi

arheološki pronalasci, a naročito su nam vrijedni podaci o iskopinama na lokalitetu „Rimska pivnica“ iz 1868. godine. Bilješke i nacрте s tog lokaliteta Schloissnigg također unosi u Spomenicu, ali inzistira i na posebnim crtežima koje je u tu svrhu napravio kaptolski gruntovnik (risač) Josip Jilk. Isti lokalitet istraživao je i Schloissniggov kapelan Ivan Tkalčić i to u travnju 1868. godine. Nalazi s područja stare jezgre Siska, kao i mentorsko vodstvo dobro upućenog župnika, naveli su Tkalčića da napiše svoju rekonstrukciju starokršćanske siscijanske zajednice u svom djelu „Severilla ili slika iz progona kršćana u Sisku“.

Bilješke